

I S T O R I E

Dennis Deletant este profesor invitat al Catedrei de studii românești „Ion Rațiu“ de la Georgetown University, Washington, D.C., și profesor emerit la School of Slavonic and East European Studies, University College London. Primul contact cu România l-a avut în 1965, când a urmat cursurile Școlii de vară de la Sinaia, organizate de Universitatea din București. A studiat în România în cadrul unei burse post-universitare acordate de British Council în 1969 și a vizitat apoi frecvent țara până în 1988, când a fost declarat persona non grata ca urmare a comentariilor nefavorabile la adresa regimului Ceaușescu pe care le-a făcut în presa britanică. La sfârșitul lui decembrie 1989, a revenit la București în calitate de consultant al televiziunii BBC în perioada revoluției române. În 1990, a fost invitat să facă parte din comitetul consultativ al British Government's Know-How Fund, implicându-se activ în aspectele românești ale activității acestuia; pentru această contribuție i s-au decernat Order of the British Empire (1995) și Ordinul Pentru Merit în rang de Comandor pentru servicii aduse democrației (România, 2000).

Cele mai importante lucrări: *Historians as Nation Builders: Central and South-East Europe* (coeditor alături de H. Hanak), 1988; *Studies in Romanian History*, 1991; *Ceausescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965–1989*, 1995 (trad. rom. *Ceaușescu și Securitatea*, Humanitas, 1998); *România sub regimul comunist*, 1997; *Communist Terror in Romania: Gheorghiu-Dej and the Police State, 1948–1965*, 1999 (trad. rom. *Teroarea comunistă în România: Gheorghe Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948–1965*, 2001); *Security Intelligence Services in New Democracies: The Czech Republic, Slovakia and Romania* (împreună cu Kieran Williams), 2001; *Romania and the Warsaw Pact: 1955–1989* (ed. în colab. cu Mihail E. Ionescu), 2004; *Hitler's Forgotten Ally: Ion Antonescu and His Regime, Romania 1940–1944*, 2006 (trad. rom. *Aliatul uitat al lui Hitler: Ion Antonescu și regimul său*, Humanitas, 2008); *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, 2016 (trad. rom. *Activități britanice clandestine în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, Humanitas, 2019); Nicolae Mărgineanu, *Witnessing Romania's Century of Turmoil: Memoirs of a Political Prisoner* (ed.), 2017; *Romania under Communism: Paradox and Degeneration*, 2019; *In Search of Romania, 2022* (*În căutarea României: O aventură personală din '65 până azi*, Humanitas, 2023); *Romania, 1916–1941: A Political History*, 2023.

Fotografia de pe coperta 1 a fost recuperată și restaurată digital de Sorin Nica, administratorul paginii de Facebook Photo Historia, căruia îi mulțumim pentru că ne-a pus-o la dispoziție.

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Bogdan Nicolau
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Master Print Super Offset

Dennis Deletant
Romania, 1916-1941
© Dennis Deletant
All rights reserved.
Authorised translation from the English language edition published by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group.

© HUMANITAS, 2024, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Deletant, Dennis
România: 1916-1941: o istorie politică / Dennis Deletant;
trad. din engleză de Monica Mărgărint. – București: Humanitas, 2024
Conține bibliografie.
Index
ISBN 978-973-50-8482-0
I. Mărgărint, Monica (trad.)
94

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Cuprins

Prefață	7
Mulțumiri	13
Abrevieri	17
Scurte biografii preliminare	19
Hărți	37
1. Prolog	41
2. România, 1916–1929: Scena politică	51
3. România, 1918–1940: Economie și societate	74
4. Politica externă, 1918–1940	95
5. România: Scena politică, 1930–1940	111
6. Cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei	133
7. Statul Național Legionar, 1940–1941	150
8. Dictatura militară	167
9. România în război, 1941	183
10. Concluzii	200
Anexe	
<i>Anexa 1: Raport săptămânal despre România, XX.</i> <i>7 februarie 1918 (Serviciile secrete britanice) . . . . .</i>	<i>207</i>
<i>Anexa 2: Analiza politicii externe a României</i> <i>în perioada 1919–1941, de Iuliu Maniu . . . . .</i>	<i>214</i>
<i>Anexa 3: Basarabia – 1934 . . . . .</i>	<i>246</i>
<i>Anexa 4: România, 1930–1940:</i> <i>O consemnare a lui Archibald Gibson . . . . .</i>	<i>255</i>
Note	275
Bibliografie selectivă	327
Indice selectiv de nume proprii	347

Prefață

Analizată în comparație cu cele aproape cinci decenii de guvernare comunistă, perioada interbelică este adesea văzută de mulți români, inclusiv de istorici, în mod nerealist. Între 1918 și izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, s-au înregistrat progrese în abordarea dezechilibrelor sociale și economice, generate de extinderea granițelor țării la finalul Primului Război Mondial.¹ Dar, după cum foarte bine observa Roland Clark, cadrul convențional în care este circumscrisă perioada interbelică românească ignoră consemnările care ne ajută să înțelegem mai bine aspectele diverse ale societății românești din acea vreme.² Printre acestea se numără experiențele minorităților defavorizate și ale femeilor.³ Roland Clark a identificat patru tipuri majore de abordări ale acestei perioade: problemele unui stat de mici dimensiuni, prăbușirea democrației, progresele înregistrate, efectele făuririi statului național unitar și ale centralizării, recunoscând că istoricii o preferă pe aceea care le este de folos în analiza trecutului. Optând pentru subtitlul *O istorie politică*, m-am raportat la principalele cadre menționate anterior, dar am valorificat, în același timp, și surse alternative. Procedând astfel, sper că abordarea propusă este adecvată.

În 1919, o nouă Europă prindea contur. România, la fel ca multe alte state din Europa de Est, a ieșit din Primul Război Mondial exact așa cum a intrat – ca țară preponderent agrară –, iar una dintre problemele majore cu care se confrunta era condiția țărănimii. Din populația totală, 78% locuia în zonele

rurale și 22% la oraș.⁴ Până în 1939 abia dacă se schimbă ceva.⁵ Transportul și comunicațiile funcționau cu anevoie la sate. Eradicarea structurilor existente – a „neo-iobăgiei” – fusese principalul țel al reformatorilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dar abia între 1918 și 1921 marile moșii au fost expropriate și împărțite. Cu toate acestea, reforma nu a adus prosperitate țăranimii, la fel cum nu au făcut-o nici măsurile suplimentare adoptate de guvernele succesive în perioada 1922–1939. Guvernele interbelice preconizau că industrializarea era necesară pentru transformarea economiei românești și reducerea dependenței față de agricultură. Un atare program, admirabil în teorie, cu greu putea fi implementat. În încercarea de a susține eforturile în această direcție, România a adoptat politica protecționismului. Măsurile protecționiste nu au avut însă efectul scontat, de vreme ce piața românească se afla într-un asemenea stadiu de subdezvoltare, încât restricțiile impuse concurenței străine nu erau de ajuns pentru a încuraja industria. În schimb, guvernele ofereau subvenții sau achiziționau pachetele majoritare. În pofida intervenției statului, industrializarea nu a adus beneficii agriculturii în perioada interbelică nici în ceea ce privește mecanizarea, nici prin atragerea mâinii de lucru, nici prin dezvoltarea pieței locale.⁶

A doua provocare cu care s-a confruntat statul a constat în integrarea și respectarea drepturilor minorităților dobândite odată cu extinderea granițelor ca urmare a tratatelor semnate sub egida Conferinței de pace de la Paris în 1919–1920. Câștigurile teritoriale au adus sub stăpânire românească un număr impresionant de maghiari, evrei, ucraineni și ruși, iar guvernele succesive s-au confruntat cu problema armonizării aspirațiilor acestora cu țelurile românilor pe fondul instabilității economice mondiale. La aceasta se adăuga și problema educației.

Extinderea granițelor impunea autorităților române identificarea unor strategii prin care să asigure securitatea statului, autonomia și integritatea teritorială în fața celor două amenințări la adresa ordinii europene: Germania nazistă și Uniunea Sovietică. Acum România se afla între ciocan și nicovală.

Teama de comunismul sovietic a determinat România, în cele din urmă, să treacă de partea Germaniei naziste la mijlocul anilor '30, în timpul regelui Carol II și, apoi, al succesorului acestuia, Ion Antonescu, și să se alăture ofensivei hitleriste împotriva Uniunii Sovietice în iunie 1941 pentru a recuceri provinciile pierdute, Basarabia și nordul Bucovinei. Cercetarea mea se încheie cu declarația de război pe care Marea Britanie o lansează României pe 7 decembrie 1941, precum și cu cea pe care autoritățile de la București o transmit Statelor Unite ale Americii cinci zile mai târziu. Pe aceste subiecte se axează cartea de față, în care am valorificat studiile mele anterioare despre ascensiunea la putere a lui Ion Antonescu în timpul războiului și în care, în mod firesc, am analizat situația politică, economică și socială a României în anii '30.⁷

Din punct de vedere politic, Regatul României dinainte de izbucnirea Primului Război Mondial fusese acceptat ca unul dintre statele europene și, ca urmare a participării în conflagrație, aproape că își dublează suprafața, fiindu-i acordate teritorii aflate anterior sub stăpânirea Austro-Ungariei, Rusiei și Bulgariei. Populația țării a crescut de la 8,5 milioane în 1916, la peste 16 milioane în 1920.⁸ Extinderea granițelor se datora naționalismului emergent. Crearea statului național făcuse obiectul mișcărilor naționale europene, atât estice, cât și vestice, pe parcursul secolului al XIX-lea. Exponenții acestor mișcări din Europa de Est au adoptat principiul statului național, al unității politice acceptate de Rousseau în operele din ultimii ani ai vieții și îmbrățișate de discipolii săi, întrucât, aplicat în patriile-mamă, oferea speranța eliberării de sub dominația imperială. Cele mai multe dintre aceste state și-au câștigat autonomia față de stăpânirea străină nu numai prin sacrificii proprii, ci și ca urmare a ajutorului pe care l-au primit în timpul Primului Război Mondial, direct sau indirect, din partea Marii Britanii, Franței și Statelor Unite ale Americii. Dezintegrarea celor trei imperii conduse de Habsburgi, otomani și Romanovi, fie pe câmpul de luptă, fie din cauza disensiunilor interne, era o condiție prealabilă pentru înființarea statelor succesoare: Cehoslovacia, Estonia, Finlanda, Letonia, Lituania,

Polonia, România și Iugoslavia. Aceste noi țări au contribuit semnificativ la dizolvarea imperiilor. Eforturile lor au fost legitime, pentru că, pe de o parte, doreau să răstoarne stăpânirea străină și, pe de altă parte, aveau „dreptul“, consfințit de Aliți la Conferința de pace de la Paris, de a-și forma un stat independent pe principiul autodeterminării naționale.

Forma particulară de democrație parlamentară din România și încercările regelui Carol II de a o submina prin impunerea propriei voințe după întoarcerea în țară, în 1930, reprezentau probleme interte majore cu care s-au confruntat guvernele românești succesive. O altă chestiune de extremă importanță era impactul recesiunii economice din anii '30, care a generat un deceniu de instabilitate în care xenofobia țărănimii sărace a fost exploatată de mișcările de dreapta, în principal de Garda de Fier, și îndreptată contra evreilor. Dezamăgirea provocată de eșecul guvernului parlamentar în rezolvarea problemelor economice, amplificată de corupția endemică, a alimentat sprijinul pentru Garda de Fier care promitea regenerarea spirituală și un program de combatere a „iudeo-bolșevismului“.⁹ Antisemitismul deja larg răspândit era promovat de Carol II din cauza aceluiași oportunism politic care l-a făcut să instaureze dictatura regală și să ridice acest curent de gândire la rang de politică de stat.

Henry Roberts a introdus o abordare inovatoare prin conjugarea analizei politice cu cea economică în ediția revizuită a tezei sale, prezentată la Oxford University, publicată la Yale University Press în 1951 și intitulată *Rumania: Political Problems of an Agrarian State*. Disertația sa a fost coordonată de Hugh Seton-Watson¹⁰, iar din comisia de referenți au făcut parte C.A. Macartney¹¹ și David Mitrany.¹² Cercetarea lui Roberts „reprezenta o revoluție metodologică [în sfera] cercetărilor americane privind subdezvoltarea, care, până în momentul publicării, tindea să separe analiza politică de cea economică“¹³. În prefață, autorul preciza:

De dragul simplei analize sau al speculațiilor economice, o atare separare comportă anumite avantaje. Însă cercetările care se axează pe statisticile economice privind chestiunea agrară pot să denatureze

evenimentele politice, trăgând concluzia că „X și Y ar fi măsurile economice optime, însă, din cauza situației politice nefavorabile, nu au putut fi aplicate“. La fel, un studiu ce tratează nemijlocit uimitoarele evenimente din viața politică a României se poate încheia cu ideea că, „la urma urmei, ce se mai poate face în atari vitrege condiții economice?“ În oricare dintre aceste cazuri, tabloul este incomplet, iar problema cauzalității, eludată.¹⁴

În perioada interbelică, politica externă a României viza securitatea teritorială și se baza pe apărarea statu-quoului instaurat prin tratatele semnate la Conferința de pace de la Paris, în 1919–1920. Cu toate acestea, eșecul Occidentului de a pune capăt sfidării lui Hitler la adresa noii configurații politico-teritoriale l-a făcut pe Carol II să creadă că singura putere capabilă să protejeze România de ambițiile expansioniste ale sovieticilor era Germania nazistă și, prin urmare, a înclinat balanța spre o alianță cu aceasta din urmă. Direcția pe care regele Carol II a imprimat-o politicii externe, precum și măsurile antisemite luate de acesta au fost menținute de Ion Antonescu după ascensiunea sa la conducerea Statului Național Legionar, în septembrie 1940. Carol spulberase structura politică existentă, și, prin urmare, Antonescu avea mână liberă. Trebuia doar să pună capăt anarhiei interne și să încerce să stabilească ce forțe erau necesare pentru a face față oponenților din Balcani și a asigura securitatea pe plan extern. În esență, după 1940, *orice* politică ar fi fost adoptată, trebuia să fie de natură militară, concepută și implementată în strânsă cooperare cu Germania nazistă. Iar acest parteneriat avea să ducă la participarea României la Operațiunea Barbarossa – atacul împotriva Uniunii Sovietice din iunie 1941.

Situația dificilă a României în anii interbelici este sintetizată și totuși admirabil prezentată de Keith Hitchins în cartea *Rumania: 1866–1947*, capitolele 8–10.¹⁵ Cu toate acestea, studiile academice pe care se bazează cercetarea sa, publicată în 1994, s-au înmulțit considerabil după aceea, motiv pentru care m-am străduit să apelez chiar la acestea din urmă. În același timp, cercetările la Arhivele Naționale Britanice din Kew m-au ajutat să identific materiale nepublicate, relevante pentru tema

aleasă, colectate sau redactate de membrii corpului diplomatic britanic. Parte din ele am integrat în această carte. În anexe am reprodus patru documente foarte valoroase: un raport despre situația din Basarabia, întocmit de spionajul britanic în februarie 1918; expozeul unui ofițer britanic din timpul șederii de un an în Basarabia, începând cu 1934; extrase din însemnările lui Archibald Gibson, corespondent al publicației *The Times* în România din 1928 până în 1940; și un memoriu inestimabil despre politica externă a României în perioada interbelică, întocmit în limba franceză de Iuliu Maniu și înaintat guvernului britanic în aprilie 1942.

Mulțumiri

În perioada august 2011 – mai 2020 am avut onoarea de a fi profesor invitat al Catedrei de studii românești „Ion Rațiu“ din cadrul Georgetown University, Washington, D.C. Am reușit să finalizez acest studiu prin bunăvoința Fundației Caritabile a Familiei Rațiu, condusă de Nicolae Rațiu, precum și a Georgetown University, care m-au stimulat din punct de vedere intelectual și mi-au oferit numeroase granturi pentru deplasări. Angela Stent, directoarea Centrului de Studii Eurasiatice, Rusești și Est-Europene de la Georgetown University, Wesson Radomsky, adjuncta ei, și Alexandra Vreeman, responsabilă cu probleme administrative, mi-au oferit un sprijin neprețuit pentru continuarea cercetărilor cu acești farmec și bună dispoziție.

Dintre numeroșii mei prieteni din România, vreau să le mulțumesc, în primul rând, lui George Cipăianu și fratelui său, Enea, pentru că m-au găzduit la Cluj și pentru că mi-au oferit o perspectivă asupra trecutului țării care altminteri mi-ar fi scăpat. Sunt recunoscător colegilor lor de la Universitatea Babeș-Bolyai: Liviu Țărău, Ioan Ciupea, Ioan Piso, Marius Bucur, Gheorghe Mândrescu, Ovidiu Ghitta, precum și regretatului Ștefan Matei și lui Ottmar Trașcă de la Institutul de Istorie „Gheorghe Barițiu“, Filiala Cluj a Academiei Române. Ottmar mi-a împărtășit cu mare generozitate cercetările sale despre relațiile româno-germane din vremea celui de-al Doilea Război Mondial. Virgil Țărău, profesor de istorie la Universitatea Babeș-Bolyai, merită o recunoaștere specială pentru caldă prietenie și sfaturile care depășesc limitele contactului formal.

Sunt deosebit de recunoscător prietenilor de familie Mihaela, Ana și regretatului Sandu Hodoș de la București. Fără ospitalitatea demonstrată de-a lungul atâtor decenii și fără conversațiile incitante despre problemele din România, nu aș fi dobândit înțelegerea necesară pentru o privire nuanțată asupra trecutului țării. Ana Blandiana, regretatul

Romulus Rusan și Ioana Boca, inima și sufletul Memorialului de la Sighet și ale Fundației Academiei Civice, prin noblețea lor spirituală, m-au ajutat să trasez experiența marilor actori politici din perioada interbelică deveniți victime ale regimului comunist. Regretatul Șerban Papacostea mi-a furnizat atât busola morală, cât și un model constant de probitate intelectuală în jumătatea de secol în care am avut privilegiul să îl cunosc. Pentru studiul privind ascensiunea totalitarismului comunist, sunt profund îndatorat lui Marius Oprea, care de-a lungul anilor a analizat cu mult curaj arhivele poliției secrete și m-a ajutat să înțeleg mai bine rolul acestei instituții în istoria României din ultimul secol. Prietenia și discuțiile cu Andrei Pippidi, Viorel Achim, Ioan Chiper, Cristian Vasile, Călin Hentea și Ștefan Colceriu și-au lăsat amprenta asupra acestui studiu. Armand Goșu, Andrei Muraru, Stejărel Olaru, Dragoș și Cristina Petrescu, Ștefan Bosomitu, Marius Stan, Dumitru Lăcătuș și Alexandru Muraru m-au ajutat să identific literatura primară și secundară, precum și publicistica românească pertinentă, în vreme ce Alexandra Toader, de la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, mi-a facilitat accesul la materialul arhivistic relevant pentru această cercetare. Gratitudinea mea se îndreaptă către ei.

La Londra, Dan Brett, Irina Marin, regretatul Trevor Thomas, Martyn Rady, Tom Lorman, Radu Cinpoș, Alex Boican, Simon Dixon și Alex Drace-Francis (în deplasările sale de la Amsterdam) m-au stimulat din punct de vedere intelectual. La Washington, D.C., Ernest Latham mi-a fost nu doar un neprețuit ghid pentru literatura de specialitate americană despre România, ci și un ajutor de nădejde pentru a-mi continua cercetările în Statele Unite. Lucrările mele publicate de-a lungul anilor datorează foarte mult perspicacității sale. Eu și soția mea, Andrea, am fost privilegiați să legăm o strânsă prietenie cu Mircea Răceanu și soția sa, Mioara. Mircea a fost o sursă valoroasă de informații despre istoria timpurie a Partidului Comunist Român, cunoștințe pe care le-a dobândit în parte de la mama sa, Ileana, activistă în anii '20. Vladimir Tismăneanu a avut amabilitatea să discute cu mine în multe ocazii despre cercetările sale privind natura particulară a comunismului din România. Radu Ioanid m-a încurajat constant în efortul meu de a înțelege experiența evreilor în România, împărtășindu-mi valoroasele sale puncte de vedere rezultate în urma cercetărilor ample efectuate. Ruth Sulynn Taylor din Charles Town, West Virginia, și Mick și Irene Schubert, din Mount Vernon, ne-au primit cu bunăvoință și căldură în casele lor pe mine și pe soția mea.

Cel mai profund îndatorat îi sunt lui Maurice Pearton pentru contribuțiile sale ideatice. Observațiile percutante despre istoria politică și economică a secolului XX mi-au furnizat un cadru solid de pregătire ce

mi-a înlesnit abordarea situației dificile în care s-a regăsit România în perioada interbelică.

Cea mai importantă sursă de sprijin și încurajare de-a lungul incursiunilor mele în trecutul și prezentul României a fost soția mea, Andrea. Îi dedic acest studiu în semn de recunoștință.

Vara anului 2021

Abrevieri

- ACNSAS Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (București)
- AMAE Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (București)
- AMAN Arhiva Ministerului Apărării Naționale (Pitești)
- ANIC Arhivele Naționale Istorice Centrale (anterior Arhivele Statului, București)
- ASRI Arhiva Serviciului Român de Informații
- AVPRF Arhiva de politică externă a Federației Ruse
- CIA Agenția Centrală de Informații din SUA
- CNSAS Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității
- FO Foreign Office (Ministerul de Externe din Marea Britanie)
- GRU Direcția principală de informații a Marelui Stat-Major al Forțelor Armate ale Uniunii Sovietice
- MGB Ministerul Securității de Stat din URSS între 1946 și 1954
- MI5 Serviciul Militar de Informații, Secția 5 (agenție de contrainformații și securitate din Marea Britanie)
- MI6 Serviciul Secret de Informații al Marii Britanii
- NARA National Archives and Records Administration, College Park, Maryland (Arhivele Naționale din SUA, College Park, Maryland)
- BND Blocul Național Democrat
- FND Frontul Național Democrat
- NKGB Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului din Uniunea Sovietică, 1943–1946
- NKVD Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne din Uniunea Sovietică, 1934–1943
- OSS Office of Strategic Services (Biroul Serviciii Strategice din SUA)
- PCR Partidul Comunist Român
- RGASPI Arhiva Statului de Istorie Socială și Politică din Rusia
- SIS Secret Intelligence Service (serviciul secret de informații din Marea Britanie)

SOE Special Operations Executive (Serviciul de Operațiuni Speciale din
Marea Britanie)
SRI Serviciul Român de Informații, 1990–
SSI Serviciul Special de Informații, 1940–1944, 1945–1951
TNA The National Archives (Arhivele Naționale, Kew, Londra)

Scurte biografii preliminare

ION ANTONESCU (15 iunie 1882, Pitești – 1 iunie 1946, închisoarea Jilava, București). După Primul Război Mondial, Antonescu este atașat militar la Paris și Londra, iar în 1934, devine șef al Marelui Stat-Major al Armatei Române. Numit ministru al apărării în 1937 de către regele Carol II, este înlăturat din funcție în anul următor. Antonescu a fost desemnat prim-ministru cu puteri depline pe 5 septembrie 1940, după ce o treime din teritoriul României fusese împărțit între Uniunea Sovietică, Ungaria și Bulgaria (iunie–septembrie 1940). A instaurat dictatura militară și s-a aliat cu puterile Axei. S-a bucurat de largă susținere populară în urma deciziei de a-l sprijini pe Hitler în atacul împotriva Uniunii Sovietice din iunie 1941 pentru a recupera Basarabia și Bucovina de Nord. În contextul pierderilor semnificative de vieți omenești pe frontul din Rusia, Antonescu pierde sprijinul populației și este înlăturat pe 23 august 1944 printr-o lovitură de stat condusă de regele Mihai I. Antonescu este condamnat la moarte de un tribunal al poporului, înființat de comuniști, și împușcat pentru crime de război de către un pluton de execuție pe 1 iunie 1946.

CONSTANTIN (DINU) BRĂTIANU (13 ianuarie 1866, Ștefănești, Argeș – 23 august 1953?, închisoarea Sighet). Al doilea fiu al lui Ion C. Brătianu (1821–1891), a fost ales președinte al Partidului Național Liberal în 1934. A fost arestat de autoritățile comuniste în noaptea de 5 spre 6 mai 1950 și închis la Sighet

fără proces. Data morții sale este incertă, o sursă precizând ziua de 20 august 1950, în vreme ce unele documente menționează 23 august 1953.¹

ION I. C. BRĂTIANU (20 august 1864, Ștefănești, Argeș – 24 noiembrie 1927, București). Primul fiu al lui Ion C. Brătianu (1821–1891), ales președinte al Partidului Național Liberal în 1909. V. capitolele 2–4.

CAROL II, REGE AL ROMÂNIEI (15 octombrie 1893, Castelul Peleş, Sinaia – 4 aprilie 1953, Estoril, Portugalia). V. capitolele 2–5.

CORNELIU ZELEA CODREANU (13 septembrie 1899, Huși, județul Vaslui – 30 noiembrie 1938, Tâncăbești). V. capitolul 5.

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ (8 noiembrie 1901, Bârlad – 19 martie 1965, București). Secretar general al Partidului Comunist Român în perioada 1944–1954 (Gheorghe Apostol a ocupat această funcție între 1954 și 1955) și 1955–1965. La 11 ani, părinții săi, Tănase și Ana, l-au trimis să lucreze ca hamal în portul dunărean Galați. A reușit să facă trei ani de studii medii într-o școală de meserii, unde a obținut calificarea de electrician. Potrivit unei surse, a avut diverse locuri de muncă într-o fabrică de cherestea, o fabrică de textile, apoi la una de meșteri dogari din Piatra-Neamț și Moinești. Din 1919 până în 1921 a lucrat ca electrician în Câmpina, după care s-a întors la Galați, unde s-a angajat ca electrician într-un atelier CFR. Bănuit de „agitație comunistă“, Gheorghiu-Dej a fost transferat la Dej pe 15 august 1931, asociere în urma căreia și-a adăugat acest toponim la numele său.

Se vehiculează date diferite privind adeziunea sa la Partidul Comunist – 1928, 1930 și 1932. În calitate de angajați ai statului, lucrătorilor ceferiști li s-a refuzat dreptul la grevă, ceea ce nu a făcut decât să le sporească nemulțumirea. Gheorghiu-Dej și-a asumat doleanțele colegilor săi și, pe 20 martie 1932, a participat la o adunare națională a ceferiștilor în București, unde a fost ales în Comitetul Central de Acțiune. Pe 2 februarie 1933, ceferiștii de la Atelierele Grivița au intrat în